

Rákóczi Hírlevél

Ahol örökké mosolyog az ég
MARKÓ ÁRPÁD INSURRECTIO ÉS ÁLLANDÓ HADSEREG
Mikes Kelemen posztumusz Rodostó díszpolgára lett
Kuruc Múzeum
Rákóczira emlékeztek

Rákóczi Hírlevél 25. megjelenés

Boross Vilmos :II. Rákóczi Ferenc Élete

5. fejezet: Ahol örökké mosolyog az ég

Első kötet

Leszúrtam őt, mert orozva megtámadott egy gyöngé nőt, mondá gróf Aspermont a többek közt, midőn I. Lipót császár előtt megjelent és gróf Caraffa megsebesítését bejelentette.

— Házamnak leghűségesebb barátján, hadseregemnek büszkeségén ejtett ön sebet, szólta a császár komoran, Tudja-e mit csinált?

— Tudom, felség. Azért jelentem meg ilyen szokatlan időben felséged magas színe előtt, hogy cselekedetem következményeit elviseljem.

Lipót császár rendkívül komoly volt. Sötéten nézett maga elé, nagyon kellemetlenül érintette Caraffa megsebesülése.

Aztán meg nem volt tisztában a helyzettel. Ő gróf Caraffának nem adott parancsot Magdaléna hercegnő üldözésére, s csak sejtette, hogy a dologban a császárné keze működött. Erről azonban Aspermont grófnak nem szólhatott, különben Caraffát, — mint mondá, házának leghűségesebb barátját, — hazugságban hagyja.

Nehéz léptekkel néhányszor végigsétált a szobában s gondolkozott.

— Mit tud a tábornokról? Kérdé a császár nyugtalanul. Sebe halálos? Csudálom, hogy eddig nem küldte ide oldaltisztjét. Bizonyal haldoklik. .. Siessen és hozzon hírt a tábornok állapotáról. . .

— Parancsára, felség, viszonzá gróf Aspermont s távozni készült.

Az ajtóban majdhogy bele nem ütődött Kollonics bíbornokba.

A főpap sietve jött, Magdaléna beszéde után tudta, hogy a császár gróf Aspermonttal szemben kényes helyzetbe jut, mivel az elfogatási parancsról a császár nem tudott.

— Meghalt? Kérdé I. Lipót szorongva.

— Nem, nem halt meg, felelte Kollonics, azonban a veszély nagy, gróf Aspermont urat kérem rögtön elfogatni.

A bíbornok lesújtó tekintetet vetett a grófra, ki méltóságteljes büszkeséggel állotta ki azt a gyűlöletes tekintetet.

— Elfogassam a grófot? Mondá a császár. Miért?

— Ellenszegült a császári parancsnak és súlyos sebet ejtett gróf Caraffa tábornokon.

— Mint látja tisztelendő úr, gróf Aspermont tudta kötelességét, a késő esteli órák dacára rögtön jelentkezett.

— El kell fogatni, felség! Ismétlé Kollonics erélyesebben és szörnyen bosszankodva, hogy császári

barátja nem akarja őt megérteni.

Lipót császárnak Kollonics bíbornok szintén kedvence volt, sőt az udvarnál ő volt mindenható, mégis ez esetben — a gróf előtt — a császár nem hagyott magának parancsolni, s meggyőződése szerint döntött.

Igaz, hogy ellenkezőleg cselekedett volna, ha Kollonicsnak ideje van őt előre elkészíteni.

— Aspermont gróf a vizsgálat elöl, nem menekül s pontosan megjelenik idézésünkre, mondá a császár Kollonicsnak. Nemde, gróf úr?

Gróf Aspermont néma főhajtással válaszolt.

— E szerint — folytatta a császár — az elfogatásra szükség nincs. Azonban, mondja csak gróf úr, miért kellett Rákóczi Ferencnek titokban eljegyezni Darmstadti Magdalénát? Erről még nem szólott nekem.

— Ő felsége a császárné ellenezte az eljegyzést, felelte a gróf.

— Úgy? És Magdaléna hercegnő szereti Rákóczit?

— Igaz és mély szerelmét semmi sem bizonyítja jobban, folytatta Aspermont, mint az, hogy Ő felsége a

császárné akarata ellenére titokban eljegyezte magát sógorommal.

— A hercegnő közeli rokonom, s e házasság által örökre elejét vehetjük a Rákóczi-ház osztrákellenes érzelmeinek. Rákóczi Ferencet közelebb fűzzük magunkhoz s rokonom oldalán aligha fog eszébe jutni apja nyomdokait követni és lázadást szítani Magyarorszáiban.

— Ez indított engem is arra, hogy Rákóczi Ferencnek hitestársul Magdaléna hercegnőt ajánljam, mondá Aspermont. A császár iránti hódolat és hűség fogják kísérni e szövetséget.

— Üres beszéd! Kiáltott fel ingerülten a bíbornok, alig tudván haragját türtöztetni. Felsőged nem ismeri kellően a Rákóczi famíliát és annak örökké nyugtalan véréit.

Rákóczi Ferenc, ha féken nem tartjuk, épen olyan lázadó lesz, mint nagyapja és édes apja, s mint egész családja!

— Bíbornok úr, szólt Aspermont emelkedett hangon, kifejezéseiben, szíveskedjék mértéket tartani, házasságom folytán én is a Rákóczi-családhoz tartozom, s az enyémhez hasonló hűséggel lehet ugyan a bíbornok úr felséges uralkodónk iránt, de jobbal és nagyobbbal nem.

Lipót császárnak láthatólag jól esett gróf Aspermont nyilatkozata.

— Ön is ellene van Rákóczi és Magdaléna hercegnő házasságának? Kérdezte a császár Kollonicstól.

— Határozottan, felség!

— Miért?

— Először azért, mert Rákóczi még kiskorú, másodszer azért, mert lázadó családdal rokoni kötelékbe a felséges uralkodóház nem jöhet.

— Gondolt-e arra tisztelendő úr, hogy a Rákóczi név Magyarországon varázserővel bír? Kérdezte a császár.

— Mese az egész! Szólt Kollonics kicsinylőleg. Álmodozás, pusztá álmodozás! A császári hadsereg az úr Magyarországon és az is lesz, míg Magyarországból egy darabka fennáll!

— Ez esetben annál kevésbé kell tartani Rákóczitól, kiben én eddig egy törekvő jeles fiatalembert s hűséges alattvalót látok.

— A felség jó szíve, ravaszkodott megint Kollonics, mindent szebb világításba helyez. Rákóczi Ferencnek újra zárdába kell vonulni és örökké ott maradni, hogy még ivadéka is kivesszen!

— Az ifjú Rákóczi még soha sem vétett ellenem. Sőt úgy hallom, kedvemért a német nyelvet is megtanulta.

— Kénytelen volt németül tanulni, ellenveté a bíbornok, mivel Neuhausban nem hallott más szót.

— Latinul is beszélhetett volna, szólt közbe gróf Aspermont.

Kollonics széles ábrázata piros volt, mint a paprika a méregtől.

Dühös tekintetével majd elnyelte a grófot, csakhogy ki nem mondta, hogy vigye már az ördög, a császárral egyedül kíván maradni.

Gróf Aspermont azonban nem akarta ezt a tekintetet elérteni.

Maradt tovább s ezzel elejét vette hosszas kellemetlenségeknek.

— A császárné és a tisztelendő úr, folytatta a császár a vitát, ellenzik a tervbe vett házasságot. Én örömmel adom beleegyezésemet s beszélni fogok császári nőmmel, hogy balnézetét megváltoztassam. Ezt a kérdést egyelőre tekintsük tehát befejezettnek. Annyival is inkább, mert ma nálam járt hercegnő (t.,i. az éjszemű hercegnő), s arra kért, hogy Rákóczi Ferenc azon szándékát, hogy külföldre, nevezetesen Olaszországba tanulmányútra mehessen, mozdítsam elő. Rákóczi külföldi utazását, mint az ifjú gyámja, készséggel támogatom, s míg ő oda jár, házassági ügyét megvitatathatjuk.

Kollonics vállat vont. Azt gondolta magában: „Jól van, a ki időt nyer, csatát nyer, lesz rá gondom, hogy a császár nézete rövid időn megváltozzon, s a házasságot ő is ellenezze.”

— Rákóczi olaszországi útjára nézve nincs semmi mondani valója? Kérdé a császár Kollonicstól.

— Nincs, éppenséggel nincs, felséged akarata előtt nekem, alázatos szolgálójának meg kell hajolnom, felelte a bíbornok leplezett bosszúsággal.

— Én, szólalt meg Aspermont, ifjú sógorom nevében hálás köszönetet mondok felségednek. Rákóczi Ferenc nagy örömmel és hálás szívvel fogadja felséged legújabb kegyét.

— További kegyeimről is biztosíthatja az ifjút, elvárván tőle, hogy tanulmányainak befejezése után tudását és vitézségét uralkodóházamnak szenteli.

— S ezen urat felséged futni hagyja? Kérdé Kollonics nyersen és a grófra mutatva.

— A legfelsőbb katonai Ítélszék elé terjesztem ügyét, felelte a császár. Vizsgálat és bírói ítélet döntsön a gróf ügyében.

Gróf Aspermont meghajlott.

A császár kezével intett s a gróf egy újabb bók után távozott.

Alig volt kint a szobából, Kollonics dühösen felugrott ama karosszékből, melybe jöttekor elterpeszkedett.

— Lipót! Lipót! — háborgott a főpap végtelen izgatottsággal, mit csináltál, mit beszéltél, mit műveltél! Oh, hogy sohasem hallgatsz igaz barátaid tanácsára! Meglásd mi lesz ebből! Lázadó kutya ez az Aspermont is! Hogy vigyorgott, milyen kárörvendő pofával röhögött, míg beszéltél! Lenyakaztasd, különben sógorával együtt a fejedre nő! Én ismerem nagyravágyó és gonosz lelkét! Aztán az a házasság? Miért nem utasítottad Aspermont grófot hozzám, vagy miniszteredhez? Mi végeztünk volna vele! Többé magad elé ne engedd őt, alattomos, veszedelmes ember, csak bajt okozhat neked. . . Rákóczi soha se nősüljön! Százhusz mértföldre nyúló birtokain élősködő parasztjaival felforgathatja az ország rendjét, míg ha pappá lesz, vagyona miénk vagy a katonáké!

Kollonics bíbornok ilyen hangon beszélt a császárral, midőn vele négyszemközt volt.

Hatalmát és az udvari állapotokat ez eléggé jellemzi.

— Most már késő dühöngeni, felelte a császár nyugodtan. Jöttél volna előbb, a hátam mögött készítették Caraffát leskelődni, s biztosítlak téged, szóba sem állok veled többé, ha Caraffa sebében elpusztul. A bajt feleséggemmel együtt te csináltad.

— Én? Álmélkodott a bíbornok. Szépen vagyunk!

Életem minden percét neked és családod érdekeinek szentelem s még én leszek a pártütő, lázadó és nyakazni való!

— Csillapulj, Kollonics. Eddig mindig a te akaratod történt, legyen egyszer az én kedvem szerint is, mert elvégre mégis csak én volnék a császár, vagy mi?

— Ej, keress magadnak más tanácsosokat, ha főbenjáró dolgokban ennyire mellőzöl. Úgyis kifáradtan már az örökös háborúságban, rám férne egy kis pihenés.

— Ne haragudjál, szólt a császár engesztelőleg. Menj, nézd meg Caraffát, tudasd velem hogylétét, Rákóczi dolgairól beszélhetünk még.

— Reményelem is, viszonzá Kollonics vakmerő bátorsággal, hogy az imént Aspermont előtt mutatott rendkívüli kegyesség pusztá szóbeszéd marad s nem gátolsz abban, hogy jóvátegyem azt, amit rontottál.

A császár — a jó szívű, de erélytelen császár — kezet nyújtott a bíbornoknak.

— Csinálj amit akarsz, monda érzékenyen, csak nekem hagyjatok békét!

Így győzedelmeskedett Kollonics a császár fölött.

Győzelme dacára nem gátolta Aspermont grófot szabadságában. Rákóczit is hagyta utazni Olaszországba, mivel bukásukat lassan, észrevétlenül akarta előkészíteni, hogy soha senki reá ne foghassa a két dúsgazdag és jeles férfiú elvesztését s vagyonuknak elkobzását.

Magdaléna másnap reggel kellő kísérettel útban volt hazafele.

Búcsúzatlanul távozott. Szívében az uralkodóház iránt gyűlöletet, Rákóczi Ferenc iránt pedig hő, szerelmet és édes emlékeket vitt magával.

A minden szépért és nemesért lelkesülő ifjú fejedelem Olaszországba készült.

A bécsi Karmelita-apácák zárdafőnöknőjének kolostorukban leendő megőrzés végett három zárt és lepecsételt ládát adott át, melyek színig telve voltak arany, ezüst, drágaköves, gyöngyös ékszerekkel.

Abban az időben ugyanis szokásban volt az értékes ingóságokat zárdákban, kiváltságos és biztos helyeken elhelyezni, s az őrzésért járó díjak igen tekintélyes jövedelmét képezték az egyes kolostoroknak.

Gróf Aspermont gondoskodott arról, hogy a fiatal magyar fejedelmet külföldi utazásában tapasztalt, és hű vezető kísérje. E tisztségre saját fivérét, Frigyes-Gobert johannita lovagot kérte fel.

Frigyes-Gobert nagy műveltségű, tapasztalt és világlátott férfiú volt, ki már több ízben bejárta Olaszországot s éveket töltött Róma, Génua, Florenc és Nápolyi városokban. Ezen kívül, mint a johannita rend lovagja, rendkívül feddhetlen és szent életet élt.

A nemes lovag készséggel vállalkozott a tisztségre, mert ismerte Rákóczi romlatlan lelkét, nagy szellemi tehetségét és hő vágyát a tudomány és művészetek iránt.

Rákóczi Ferenc inkognitó, vagyis ismeretlenül, akarta útját megtenni.

E célból sógorának mellékcímét, a „Báró Borsheim” nevet vette fel.

Fejedelmi módon útra készülve, elbúcsúzott Aspermontéktól és 1693 április 5-én, gyönyörű szép tavaszi időben a johannita rendű lovaggal, a hű Badinyi nevelőjével, titkárával és számos szolga kíséretében, hintókkal, s hátszlovakkal megindult hosszú útjára tanulni és — az éjszemű hercegnőt feledni!

Rákóczi Ferenc, gróf Aspermont fivérével egy aranyozott ezüstszerekkel ékesített s piros bársonnyal bélelt díszhintóban foglalt helyet. E díszhintóval, mely mindenütt a legnagyobb feltűnés tárgyát képezte, utazta be Rákóczi Ferenc egész Olaszországot.

Rákóczi dicsősége a magyar nemzet dicsősége is volt és lesz is, míg magyar él a hazán.

Büszkeséggel emlékszünk tehát e díszkocsiról is, minővel abban az időben a

pompában fényelgő francia királyon kívül, csak a római pápa dicsekedhetett.

Rákóczi Ferenc ezen díszkocsiját édes anyja, Zrínyi Ilona készítette.

Sárossy Sebestyén munkácsi prefektus 1684. február 24-kéről kelt s Zrínyi Ilonához intézett leveléből bővebben megtudjuk, hogy milyen is volt az a díszhintó.

„A Patakról hozott ezüst a nyergekre és szerszámzat díszítésére megy föl, — írja a prefektus, — kell még vagy 10—12 gira ezüst, mint az ötvösök mondják, a hintóhoz kívántató másfélezer aranyozott ezüstfejű szegre. A hintó bőre bagariából lesz, mert az becsesebb s jobb a másféle bőrnél, a felhajtó bőre angliai posztóval bélelve. Kell 50 singnél több bőr. A rojtok stb. selyemből lesznek, a belső borítás és vánkosok bársonyból, csak azt írja meg Nagyságod, melyik szint szereti inkább, veresét avagy, zöldet, hogy olyanból készíttethessem. A bakjain való vas és másutt is, hol kívántatik, meg lesz ónozva szénen: mert a hintócsináló mind szebbnek, mind tartósabbnak tartja az ónos munkát a zománcsnál.”

Ilyen volt Rákóczi Ferenc díszkocsija.

Az ifjú fejedelem Bécs-újhelynek vette útját kegyelet vezette erre, mert Bécs-újhely fegyvertárának udvarán huszonkét évvel ezelőtt halt vértanúhalált nagyatyja, Zrínyi Péter, horvátországi vitéz és hős bán. Háromszor csapott a hóhér nyakára, míg a nemes fejet törzsétől elválasztani tudta.

A Bécs-újhelyi közös temetőbe földelték el vértanú társával, Frangepán Ferencsel együtt.

Rákóczi Ferenc ezt a közös és szent sírt akarta meglátogatni és a tavasz első virágaival elhalmozva, honfiúi kényeivel áztatni.

Mélyen megindulva állott a két szabadsághős sírhantja előtt. S miután a sír egyszerű kökeresztjén elhelyezte koszorúját, térdre bocsátkozva könyörgött az ártatlanul kivégzettek számára csendes nyugalmat, a Magyar haza számára pedig dicsőséget, fényt és szabadságot.

A temetőből azon börtönbe ment, melyből nagyatyját vérpadra hurcolták.

A nemeskeblű és hazáját rajongásig szerető ifjú itt is könnyekre fakadt s bizony amaz órában nem gondolta, nem álmodta, hogy e látogatás után néhány esztendőre a balsors őt is ide kergeti, s ő is, mint egykor hős nagyatyja, e börtön sötét falai közt várja a mentő kezet vagy a szabadító halált.

Útja az Ausztriát Styriától elválasztó Simmering-hegységen vezetett keresztül. Egekbe nyúló, hóborította hegyóriások, mosolygó völgyek, ezüstdrú patakok, szőke folyók, zuhogó vízesések, sötétzöld fenyvesek, mohos sziklák, vízmocsáros hasadékok képezik a Simmering szépségeit.

A „szép” jelző kevés is e hegyvidékekre. Bájos az, mint egy bűvös nyári éji álom.

Korunk technikai tudománya még fokozta bűbáját, csodás alagutakat, szédületes viaduktokat fűrt és épített, bele, erdőkoszorúzta magas bordáira csigaformán acélvágányokat fektetett, melyeken vígan száguld tova a nehéz gőzkocsi. A fellegek közt járó utas visszafojtott lélegzettel tekint alá a száz ölnyi mélységben elterülő virágos mezőkre, a keskeny pántlikákká összehúzódott folyókra, a parányi házikókra s eltörpült templom-tornyokra.

S míg ihletten a természet fenségét csudálja, lelke önként emelkedik, fel, fel, a Simmering hóborította csúcsainál is magasabbra, az Istenhez, ki a természet ezen csudáját alkotá!

Rákóczi Ferenc nagyrészt gyalog tette meg az utat Simmeringen át. A Klamm-hegyen keresztül a mürzuschlagi völgyig olyan változatos a táj, hogy igazán csak gyalog szerrel lehet élvezni.

Rákóczi Ferenc ifjú és — szerelmes volt.

Annál szívesebben bolyongott az őserdők árnyas utjain, a völgyek viruló pázsitján, a patakok és

vízesések mellett.

Órákig hallgatta az erdők dalosait, a csermely suttogását s az ormokon tovarohanó szelek süvöltését. Mindez visszhangot keltett lelkében. Szíve dobogásával, lelke ábrándjaival összhangzott itt minden, s nemegyszer mondá, ha szülőhazája iránt kötelességei nem volnának, ifjú éveit, a mézesheteket és a házaseset első éveinek gyönyöreit e bűbájos vidék rengetegében töltené.

Grácon, Karinthián, Görcón, Udinen és Trevisón át jutott Olaszországba, Velence remek városába, mely akkor még független köztársaságot képezett.

Velencét abban az időben fénye, gazdasága és hatalma folytán a tengerek királynőjének nevezték. A világ minden részéből jöttek csudálására, s aki egyszer megfordult benne, az holtanapjáig mesés dolgokat beszélt róla.

Ma „úszó városnak” hívja az elfásult világ, s csak letűnt fényének árnyát bámulja. Szent Márkus temploma, melynek belső falai és boltozatai aranyozott és színes mozaikkövekkel vannak kirakva, s kupoláinak csúcsától az ajtók kilincséig minden művészi mestermű, a Dogé, Cornaro, Foscari stb. paloták és egyéb világhírű épületek akkor még teljes díszükben pompáztak.

Rákóczi Ferenc nagyratörő s művészetért rajongó szelleme itt bő anyagot nyert magát a klasszikus művészetekben tökéletesíteni.

A Canal grandé hullámain ringó gondolán kijárt a széles lagúnákra, a Lídóhoz, ki a sík tengerre, melynek végtelen rónája a messze távolban az éggel ölelkezik.

S midőn lecsendesült az életvidor, zsongó és zajongó város, az éj csendjében, mikor a hold sugarai ezüst barázdákat szántottak az Adria kék hullámain, kiült a Doge palota oszlopos árkádjai alá, oda, hol a Márkus tér benyílójánál óriási oszlopon ércoroszlán őrökdi a tenger felett, s hallgatta a tenger hátán tova sikamló gondolatok énekét, melyhez hasonló szépet és andalítót nem hallani másutt széles e világon.

Az Adria hullámaiból kiemelkedő aranyos napsugár Rákóczit már könyveinél találta, a nap legnagyobb részét pedig az épületek művészi tanulmányozásával töltötte el.

Két hétig gyönyörködött a tengerek királynőjében, két hétig élvezte a köztársaság vendégszeretetét és kitüntető figyelmét, midőn lecsendesült lelkét ismét felzaklatták.

Olaszország örökké mosolygó ege alatt sem hagyták békében a bécsi cselszövők.

Rákóczi Ferenc szokott helyén, a Doge palota árkádjai alatt elnyúló széles márvány padok egyikén ült és hallgatta a gondolatokat.

Az idő éjfélre hajlott. A tenger háta, mint csillogó ezüstlap tündökölt a reá mosolygó hold fényes sugaraitól. A kőpart, a piazzetta, a díszes paloták s a Canal grande túlsó sarkáról oda fehérlelő Mária-templom hatalmas bordái és kupolái nappali világosságban úsztak.

A gondolatok ajkáról édes szerelmi dal zengett. Rákóczi egész lelkével gyönyörködött e dalban. Bájos menyasszonyára, Magdaléna hercegnőre gondolt, kit hosszú időre a messze távolban hagyott és aki bizonytalán fájó szívvel emlékezett reá.

A tenger felől hangzó szerelmi dal, épen olyan mélabús volt, mint ez órában Rákóczi lelke.

Álmodozásában lelki szemei elé varázsolta Magdaléna szűzies alakját s így gyönyörködött benne, így suttogott hozzá halk, érthetetlen szavakat.

E kéjes lelkiállapotból hirtelen felriadt.

Valaki megfogta a vállát.

Rákóczi felnézett. Zord tekintetű, 30—35 évesnek látszó olasz állott előtte.

Rongyos ruhája a velencei halászokéhoz hasonlított, merev, villogó szemei azonban elárulták a „bravó”-t, a gyilkolni mindenkor kész bérencet.

— Mit akar? Kérdé Rákóczi el nem palástolható bosszúsággal.

— Jöjjön velem, herceg, felelt az olasz röviden.

— Kicsoda ön?

— Velence polgára, uram, ha tudni óhajtja.

— Honnan gondolja, hogy én herceg vagyok?

— Tudom.

— Téved, nevem báró Borsheim. Távozzék innen, különben zajt ütök s közelben tartózkodó embereim elfogják.

— A herceg úr nem fog zajt ütni, mondá a bérenc büszke önérzettel. Mint mondám, Velence polgára vagyok, engem ítélet nélkül elfogatni a tanácsnak sem szabad,

— Ön éjjeli kalandor, gonosztevő, távozzék, különben rosszul jár, szólt Rákóczi indulatosan s jobb kezét kardmarkolatára tette.

— Sértésért sértéssel kellene felelnem, beszélt a bérenc tovább. Nem teszem, mert szükségem van a hercegre . . . No, lássa tette utána durva nyereséggel, hercegnek nevezem önt s ez elég bizonyosság lehetne arra nézve, hogy meghitt embernek tekintsen.

— Elhiszem, hogy valakinek meghitt embere, de nem az enyém.

Rákóczi végigmérte a vakmerőt és menni akart. A bravó útját állotta.

— Mindjárt elválik, kihez húzok inkább, mondá az olasz. Jöjjön velem a Doge palota udvarába, ott fegyveres örök járkálnak, nem félhet, nem éri baj.

— Miért menjek oda? Kérdé Rákóczi s kezdte érdekelni a tolakodó ember kívánsága.

— Mutassa meg, hogy nem gyáva.

— Én és gyáva? Magyar vagyok, elég ennyit mondanom.

— Magyar és Rákóczinak hívják.

— Megtiltom önnek ezt a nevet még egyszer kiejteni, szólt Rákóczi erélyesen.

Olaszországban ő csak báró Borsheim akart maradni.

— Atyám valamikor Zrínyi Péter katonája volt, folytatta az olasz, a horvátokkal cimborált és felkötötték. A hercegnek egyik őse Zrínyi Péter, úgy-e?

Rákóczi Ferenc bosszankodott, de bosszankodása mellett mindjobban erőt vett rajta a kíváncsiság.

— Ennek a bérencnek, s minden bizonnyal gonosz szándékú embernek, jó értesülései vannak, gondolta magában az ifjú fejedelem. Bemegyek vele a Doge palota udvarába, ott csakugyan nem érhet veszedelem, s ha az olasz megtámadna, ott is zajt üthetek.

— A herceg nem felel? Mondá az olasz. Nem bánom, nem érdekelnek a herceg úr ősei. Saját érdekében, azt kérdezem, bejön-e velem a palota udvarába vagy nem?

Rákóczi Ferenc a maga árnyékától nem ijedt meg soha. Velencében is, — mint láttuk, — igen gyakran bolyongott a tengerparton vagy gondolával a víz tükrén.

— Előre! Parancsol Rákóczi s kezével a Doge palota nyitott vaskapujára mutatott.

Az olasz elől ment, az ifjú fejedelem utána.

Az udvaron két nyitott kút áll. Egyik jobbra, másik balra. Kerületük (kávájuk) ércdombormű, s igen nagy művészi beccsel bír.

Az olasz a baloldali kúthoz vezette Rákóczit.

A Doge palota udvarán épen úgy, mint a szomszédos Márkus-téren százával röpdösnek vagy tipegnek, szedegetnek a galambok. Velence ősi tanácsa tartotta őket s az utódok még ma is hívek e hagyományhoz. A velencei galambok története egybeforrt az úszó város történetével, s létezésük világszerte ismeretes.

Az olasz megfogott egy galambot, szárnya alá szorította a fejét és minden erejével a kútba vágta. Néhány másodperc múlt el, míg a kútból loccsanás, vagyis a galamb leesése hallatszott.

— Most siessünk a tengerhez, a „Sóhajok hídjá” alá, mondá az olasz s kézenfogta Rákóczit.

Rákóczi önkénytelenül követte a titokzatos embert.

A Sóhajok hídjá a Doge palota hátamögött van s a tenger keskeny ága felett a szomszédos épületet köti össze.

Hajdan, a tízek tanácsa idejében, a szomszédos épület börtön volt, a hidat az elítéltek vagy gyanúsítottak eltüntetésére használták.

A híd közepének átjáróján ugyanis csapóajtó volt, az elítélt rálépett és lebukott a tengerbe. Hogy az elítélt ki ne meneküljön a tengerből, erről az inkvizítorok láncai és törei gondoskodtak.

Midőn Rákóczi és az olasz a partra értek, a bérenc a tengerre mutatott.

— Figyeljen herceg úr, az imént kútba dobott galamb egyes részeit itt újra meglátjuk.

Az ifjú fejedelem kíváncsian nézett a mutatott helyre.

Rövid várakozás után a hold fényétől megvilágított tenger habjai felett előbb néhány galambtoll, azután egyes darabokban a galamb mindkét szárnya, feje, végül törzse bukkant fel és úszott tova, ki a nagy tenger felé.

Rákóczi kérdőleg nézett az olaszra.

— E galamb helyett a herceg tagjainak kellene ott úszni, mondá a bérenc cinikus nyugodtsággal.

Aztán gyorsan hozzá tette:

— A kút mélyében keresztül-kasul éles kések vannak fektetve, a kútba dobott embert vagy állatot e kések darabokra aprítják, s úgy hull a víz felszínére. A kút vize összeköttetésben áll a tengerrel s a hullát oda űzi magából. Mestere a tízek tanácsa volt.

— Miért mondja és mutatja ezt nekem? Kérdé Rákóczi borzongva.

— Mert megbízásom van, hogy dobjam önt a kútba.

— Engem?

— A herceget, igen.

— Önnek, a velencei polgárnak van ilyen megbízatása? Szólt az ifjú fejedelem gúnyosan. Tehát jól sejtettem, útonálló haramia, bérgyilkos, közönséges bravó!

— A herceg úr gorombáskodhatik, a végső szó mégis az enyém lesz, orcátlankodott a bérenc.

Rákóczi Ferenc kebelébe nyúlt s vékony ezüst sípot húzott elő.

— Várjon, herceg! Előbb mondok még valamit, azután sípolhat.

Az ifjú fejedelem nem felelt.

— Száz aranyat kapok az esetben, folytatta a bravó, ha önt a kútba dobom. Adjon kétszázat és én — azt dobom a kútba, aki ön ellen felbérelt.

— Zsivány! Mondá Rákóczi felháborodva és megfújta a sípot.

— Herceg, ezt a pillanatot életével fogja megfizetni! Kiáltott az olasz és futásnak eredt.

Rákóczi velencei tartózkodása alatt a Doge palota szomszédságában lakott. Sípolására kísérői közül többen előfutottak, a Doge palotából is kirohant az őrég, de a bravót nem találták.

Eltűnt az éjben.

Az ifjú fejedelem bosszúsan tért lakására.

— Ez a bécsi cselszövők keze volt, mondá komoran a johannita rendű gróf Aspermontnak. Szégyen és gyalázat, hogy bérgyilkosságtól sem riadnak vissza. Kedves gróf, ki kell nyomoznunk, meg kell tudnunk, ki jött utánam Velencébe, s jaj annak, ha kezem közé kerül!

— A bérgyilkos társát kinyomozni a lehetetlenséggel határos, szólt a kísérő.

— Miért?

— A köztársaság segélyét nem vehetjük igénybe, mivel ebből politikai kellemetlenségek származnának.

A mi erőnk pedig kevés hozzá.

— Annyit azonban megmondhatunk a nemes tanácsnak, hogy a fegyveres örökkel ellátott Doge palota udvarán sem biztos az ember élete. Én bátran mentem oda, holott vesztőhelyemül volt kiszemelve.

— Kedves rokon, felelte a johannita lovag sóhajtván, hallgassunk és — menjünk innen. Ez a legjobb védelmi szer a leselkedés és támadás ellen.

MARKÓ ÁRPÁD INSURRECTIO ÉS ÁLLANDÓ HADSEREG

A XVIII. század magyar katonaságának élete, fejlődése nem volt szerves folytatása az előbbi századok végbeli vitézi életének. A török hódoltság harcai bebizonyították, mennyire szükséges volna Magyarország érdekében az önálló magyar hadsereg felállítása. Esterházy Miklós nádor fáradozásai, különösen pedig gróf Zrinyi Miklós alapvető, kiváló tervei és javaslatok a XVII. század e nagy magyarjának korai halálával feledésbe merültek. Pedig Zrinyinek megvolt nemcsak tehetsége és tudása, de országos tekintélye is ahhoz, hogy az ő keze alatt létrejöjjön az a magyar nemzeti hadsereg, amely a régi nemzeti királyok hadseregeinek méltó utódjaként tovább fejleszthette volna a sajátosan magyar katonai harci erényeket. Zrinyi halála után az önálló magyar hadsereg eszméje elhalványult, a nemzet életét a Budavár visszafoglalása utáni években az újberendezkedés nehéz munkája foglalta le. A birodalmi hadsereg hadszervezetében pedig a magyar katonaság alig jutott szóhoz.

A XVIII. század legelső éveiben azonban a magyar történet színpadára lépett egy olyan haderő, amelyben testet öltött az exercitus hungaricus. Ez a sereg, Rákóczi hadserege, alkalmas volt arra, hogy a magyar katonavirtust ébrentartsa és a magyar katonaság fejlődésének új irányt szabjon.

II. Rákóczi Ferenc szabadságharcában jóformán az egész magyar nemzet egyetemessége résztvett, a fegyverfogható lakosság túlnyomó része – rendi különbség nélkül – Rákóczi oldalán harcolt. Ellene csak egy-két magyar lovasezred küzdött a császári seregben, néhány magyar ezred pedig a spanyol örökösödési háború hadszínterein „Labanc” katonai kultúráról tehát nem beszélhetünk, e század első évtizedében szinte kizárólag a kuruc csapatok képviselték a magyar hadsereg harci erényeit.

II. Rákóczi Ferenc hadserege a legkezdetlegesebb és legmostohább viszonyok között született meg. Néhány száz kapás, kaszás, jobbágy, maguk választotta tisztjeikkel, fogadta Rákóczit Lengyelországból való bejövetelekor, 1703 nyarán a vereckei hágónál. E katonaságnak alig nevezhető gyűlevész hadból idővel egészen tekintélyes és rendszeresen tagolt hadsereg fejlődött, amelynek létszáma 1707-ben a 100.000 főt is túlhaladta. Egy valamivel későbbi időből, 1708 első feléből származó hadrendi táblázat szerint 40 lovas- és 24 hajdúezredből állt a kuruc hadsereg. Benne színes keverékét találjuk a katonai erényeknek és gyarlóságoknak, ami e sereg egészen különleges és más európai nemzetnél talán nem is található összetételének következménye. Tanulatlan, de lelkes földettúró jobbágyokból, továbbá a császári hadseregből Rákóczi hűségére szegődött magyar katonákból állott a csapatok zöme. De találunk bennük idegen zsoldosokat (franciákat, lengyeleket, németeket, svédeket) is, akik természetesen magukkal hozták Rákóczi táborába különleges és a magyar nemzeti jellegtől eltérő katonai műveltségüket. Mivel azonban az érintkezés közöttük és a kurucok között, a nyelvi különbség miatt is, nagyon nehézkes volt, nemigen akad nyoma annak, hogy fejlettebb katonai kultúrájuk Rákóczi katonáira hatással lett volna. Tudjuk, hogy Rákóczi udvarának műveltsége barokk jellegű volt. Fejedelmi, hadvezéri, de magánéletét sem tudta másképp elképzelni, mint a nehézkes, pompás és kifejezéseiben is cikornyás barokk környezetben. Köznemes tisztjei nem szívesen látták, hogy az udvari etikethez mereven ragaszkodott. Tagadhatatlan azonban, hogy az a légkör, az udvari és katonai magasabbrendű kultúra, amellyel magát Rákóczi körülvette, a kuruc felkelésnek kifelé fényt és súlyt kölcsönzött.

Rákóczi Ferenc fejedelem zászlaja a fölkelés első idejéből. (1703.)^[1]
(Magyar Nemzeti Múzeum.)

A fejedelem a tisztikar összeállításában sem szakíthatott kora szigorú rendi felfogásával. Tábornoki karát csak mágnásokból és előkelő nemesekből állította össze. Ennek a rendszernek elkerülhetetlen hibája volt, hogy [RÁKÓCZI TISZTIKARA] kevés teret biztosított a katonai rátermettséggel bíró alacsonyabb rendű tisztieknek. Pedig a folytonos háborúskodás, továbbá Rákóczi főhadiszállásának, a felkelés szellemi központjának, a hadihelyzet szerint való ide-oda vándorlása, lehetetlenné tette a tisztikar egységes kiképzését és utánpótlását. Egyik legjelentősebb kísérlete Rákóczinak e téren a nemesi testőrség felállítása volt 1707-ben. Ezt az elitcsapatot nem csupán udvara fényének emelésére szervezte, hanem katonai és diplomáciai akadémiának is szánta. Arravaló főtisztek segítségével, személyes ellenőrzésével igyekezett a kiválasztott nemes ifjakat nemcsak a magasabb katonai tudományokra oktatni, hanem általános műveltségük színvonalát, főleg pedig külpolitikai kérdésekben való jártasságukat és nyelvkészségüket is fokozni.

Kurucok és császáriak összecsapása. Vízfestmény a XVIII. század elejéről. [2]
(Történeti Képcsarnok.)

A csapatok szakaszparancsnokainak, sőt századparancsnokainak legtöbbje műveltség szempontjából alig különbözött a legénységtől. Az alantas tisztek alkalmasságának fokmérője csupán a személyes bátorság, a harcratermettség volt, ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy a Rákóczi-korból maradt sok ezer levél között alig találunk alsóbbrendű tisztek kezétől származó írásokat. Mint az ország akkori földműves társadalmának talán egyetemessége, az alacsonyabbrendű tisztek sem tudtak írni, olvasni. Az ezredek parancsnokai már műveltebb emberek voltak, legtöbbszörre a császári seregből átjött, tanult főtisztek, vagy pedig nemes ifjak, akik megyei szolgálat, prókátorság, vagy papi nevelés révén bizonyos fokú műveltségre tettek szert. Rákóczi legfőbb tábornoki karában azután már az átlagon túlemelkedő műveltségű főurakkal találkozunk. A fejedelem magas lelki és szellemi kultúrája, nyelvtudása, magyar, francia és latin leveleinek és munkáinak irodalmi színvonala általánosan ismert. Bercsényi Miklós gróf szintén szellemes és szenvedélyes levélíró volt, művelt, olvasott fő. Forgách Simon altábornagy ötletesen és színesen író, a katonai elméleti tudományokban is nagyon képzett ember volt; neki köszönhetjük Zrínyi Miklós Török Áfiumának első nyomtatott kiadását (1705). Esterházy Antal, Károlyi Sándor gróf tábornagy műveltsége, életszemlélete semmiben sem volt alacsonyabb a nyugati mágnások életszínvonalánál, bár az utóbbi – érdekes kivétel – németül nem tudott.

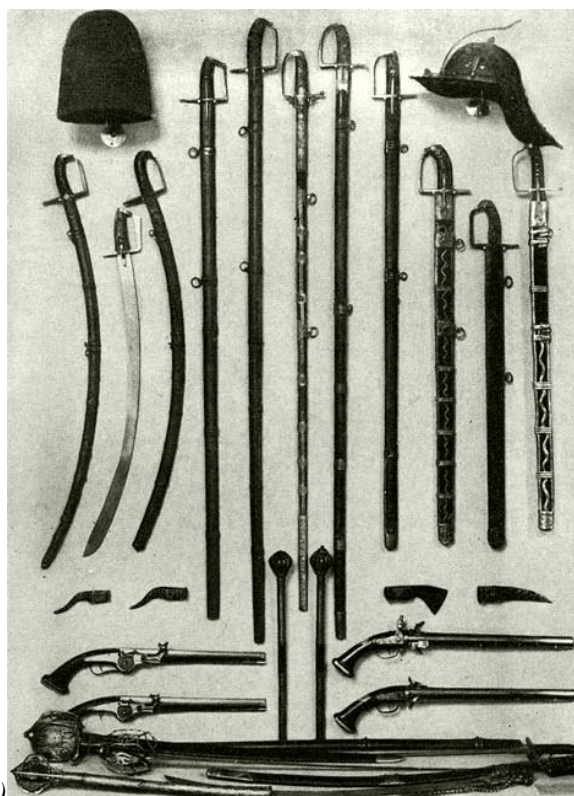
A győztes kuruc Szavojai Jenő herceg ezüstitálcáján. [3]
(Magyar Nemzeti Múzeum.)

Rákóczi Hírlevél 25. megjelenés

A kuruc sereg valamennyi szervezője és vezetője között tagadhatatlanul a sereg legfőbb hadurának, a fejedelemnek volt legnagyobb hatása tisztikarára és hadinépére. Szabadságharca alatt szüntelenül azon fáradozott, hogy a prédáláshoz, könnyű zsákmányoláshoz szokott, fegyelmezetlen hadakat keményen vezetett, erkölcsös, fegyelmezett sorkatonasággá alakítsa át. Hogy fáradozását nem koronázta teljes siker, ezért őt nem okolhatjuk. Személyes példaadása, csatákban halálfelelmet nem ismerő bátorsága, szelíd nemes lelke, emelkedett gondolkodásmódja, mély emberisége, vallásossága nem maradt hatás nélkül seregére. Vallási villongásnak seregében alig akadunk nyomára s ezt nem ok nélkül tulajdoníthatjuk Rákóczi akkoriban szinte példa nélkül álló vallási türelmességének. Ismeretlen volt Rákóczi seregében a nemzetiségi torzalkodás is. Tudjuk, hogy seregének jelentékeny részét felvidéki tót és rutén katonái alkották. De éppoly lelkesedéssel harcoltak soraiban a felvidéki vagy nyugatmagyarországi németek is. Az akkori Magyarország nemzetiségei közül legkevésbé az oláhok vették ki részüket a nagy magyar szabadságharcból. Bár a sereg szolgálati nyelve mindvégig magyar volt, a magyar és latin harcjelentések mellett sűrűn találkozunk német és tót nyelvű levelekkel, hivatalos jelentésekkel, utasításokkal is.

I. József király fegyverdereka és magyaros sisakja.[4]

(Magyar Nemzeti Múzeum.)

Kuruckori fegyverek a Magyar Nemzeti Múzeumban.[5]

A magyar nyelv döntő szerephez juttatása a katonai életben elvülhetetlen érdeme II. Rákóczi Ferenc háborújának. Nemzeti hadseregének rövid életében nemcsak szóhoz jutott a magyar nyelv, hanem erős gyökeret is vett és megőrizte Zrínyi Miklós klasszikus magyar katonai nyelvének hagyományait. A fejedelem legelső írott szabályzatából, a felkelés első évében kiadott *Edictum Militare*-től a felkelés végéig nem kevesebb, mint 12 magyarnyelvű részletes hadiszabályzat és ezzel egyenlő értékű utasítás (várszolgálati rendtartás, tábori szolgálat, gyakorlati szabályzat stb.) látott napvilágot. Az ónodi országgyűlésen bemutatott, részletesen kidolgozott általános katonai szabályzat, a *Regulamentum Universale* a hozzátartozó *Haditörvénytárral* korszakalkotó újítás volt a magyar hadseregszervezet történetében. Büntetőjogi szempontból is nagyjelentőségű, mert ez a legelső összefüggő magyar katonai büntetőtörvénykönyv. Ugyancsak Rákóczi felkelése alatt született meg az első magyar hírlap, a harcéri helyzetet közlő, a külföldre való tekintettel latin nyelven szerkesztett *Mercurius veridicus ex Hungaria*. Az az úttörő munka, melyet Rákóczi a magyar katonai nyelv terén végzett, sajnos majdnem teljesen kárbaveszett. Mária Terézia magyar huszár- és hajdúezredeinek nyelvében néha még fel-felcsillan egy-egy kuruc korból eredő hadiműszó. A Khevenhüller-féle szabályzat fordítója, Kovács János is ismerhette a kuruc hadinyelvet, a későbbi korok magyar sereg-szervezői azonban nem vették figyelembe.

Kuruc gyalogos (hajdu) Esze Tamás 1708-ban II. Rákóczi Ferenc-től kapott címerében.
(Eredetije a család birtokában.)

De a kuruc hadseregben nemcsak a nyelv volt gyökeréig magyar, hanem a felszerelés, fegyverzet s a harcmód is. Mindezeknek nyomait, illetve hatását a későbbi korok magyar katonaságának történetében, a birodalmi császári sereg magyar alakulataiban is világosan követhetjük. A sereg ellátása, felruházása a felkelés első éveiben bizony még siralmas lehetett. Minden ezred onnan élelmezte magát, ahol éppen tartózkodott, s úgy ruházkodott, ahogy tudott. Rákóczi nagyon jól tudta, milyen fontos, fegyelmező hatással van a hadseregére a tisztességes, tetszetős egyenruha, ezért kezdettől fogva azon fáradozott, hogy lehetőleg egész seregét jól felszerelje és felöltöztesse. A felkelés harmadik évétől kezdve már legalább a reguláris hadak rendes egyenruhában jártak, ami elsősorban a fejedelem és Kray Jakab, Lónyay Ferenc, Beniczky Márton ruházati főbiztosok érdeme. A Rákóczy fennhatósága alá került területeken azonnal megszervezték a ruhakészítést, a felvidéki bányavárosokban pedig a fegyverkészítés iparát. Az akkori idők szellemének megfelelően az egyenruhatervezésben nem a célszerűség volt mérvadó, hanem az, hogy az ezredek minél szebben, tarkábban öltözzenek. Különösen díszesek voltak a csapatok zászlói, címerekkel, jelvényekkel, feliratokkal cifrázva. A zászlófestészetből Rákóczi korában önálló iparág fejlődött.

Kuruc tisztok. Olajfestmény a XVIII. század elejéről.[6]
(Magyar Nemzeti Múzeum.)

Szandai Sréter János brigadéros, II. Rákóczi Ferenc fejedelem tüzérségének főfelügyelője.[7]
(Magyar Nemzeti Múzeum.)

[RÁKÓCZI SEREGÉNEK SZERVEZETE] A hadsereg ellátására sok pénz kellett. Bár az ónodi országgyűlés szabályozta a hadak fizetését, az országra kirótt adók és természetbeni szolgáltatások nem fedezték a hadsereg költségeit. Rákóczi egy pillanatig sem habozott, ha arról volt szó, hogy szükségbejutott katonaságát uradalmainak jövedelméből fizesse, sőt voltak seregrészek, mint udvari hadai és a nemesi kompánia, amelyeket teljesen magánjüvedelméből tartott fenn.

A magyarországi státusok részéről szabott hadiregulák. 1707.^[8]
(Országos Levéltár.)

Természetes, hogy Rákóczi hadseregének szervezésében a birodalmi, császári sereg jól bevált rendszerét követte; sok ezredparancsnok onnan jött és magával hozta az ott tanult szokásokat. Az a nézet, hogy a fejedelem seregét francia mintára szervezte, téves. A műszaki szolgálat és a tüzérség megszervezésében valóban jeles francia szakemberek voltak tanácsadói és munkatársai, de a csapatok összeállításában, a magasabb kötelékek alkotásában csupán egy francia nyomot találunk, mégpedig a dandár-rendszert. Két-három gyalog- vagy lovasezredet francia mintára 1705 óta összevont gyalogos- vagy lovasbrigádokká. Ez volt a legmagasabb állandó hadrendi kötelék, ennél magasabb harccsoportokat (ma hadosztályoknak, hadtesteknek, hadseregeknek nevezhetnők) csak nagy csaták előtt, vagy egyes hadműveleti időszakok kezdetén, külön meghatározott célra állítottak össze.

A felkelés kezdetén elkerülhetetlen ötletszerű toborzást, önként jelentkezés útján való hadseregszervezést Rákóczi rendszeresebb mederbe terelte. Szabályozta a toborzóterületek beosztását, s végül 1706 után már rendszeres hadkiegészítési eljárást léptetett életbe. Az országot nemcsak a hadsereg kiegészítésének, hanem szükségleteinek egységesebb és határozottabb beszolgáltatása érdekében is öt kapitányságra osztotta. Elrendelte, hogy a kerületi beosztás szerint mindenki vármegyéjének hadai között szolgáljon. A hadsereg tagozódásában három csoportot figyelhetünk meg. Rákóczi katonaságának legértékesebb része udvari hadai voltak, kitűnően felszerelt, jól vezetett, rendszeresen fizetett elitcsapatok. Majdnem ugyanilyen harcértékűeknek mondhatjuk a sereg állandó részét, a regulális hadakat (gyalogság, lovagság). Harcértékben jóval alacsonyabb fokon állottak a mezei hadak, pedig ezek alkották a kuruc sereg zömét. Főleg lovasezredek, amelyek rendszeres zsold és fizetés nélkül, mint irreguláris csapatok, élelmezésükről maguk gondoskodtak, s ezért a hadműveletek nyugalmi időszakában (fegyverszünet idején, vagy télen) hazaszéledtek. A mezei hadak egy-két jólbevált ezredét a felkelés vége felé „regularizálták”, azaz a regulális ezredekhez hasonlóan szigorú fegyelemre fogták.

*Ornatus e nobili stemmate Hungarico Pannoni-
corum Equitum Dux
Ein von gut Ungarischen Adel vortrefflicher Husaren
Officer*

Jó nemes származású huszártiszt a XVIII. század első feléből. [9]
(Történelmi Képcsarnok.)

*Equitis Pannonici alterius sortis Dux
Ein Husaren Officier einer andern Gattung*

„Másféle” huszártiszt a XVIII. század első feléből.
(Történelmi Képcsarnok.)

A majthényi fegyverletétel és a felzaklatott, mindenéből kipusztult nemzet nyugodtabb fejlődését biztosító szatmári kiegyezés 1711-ben befejezte Rákóczi felkelését. A fejedelem hadserege pestistől megtizedelve, a kimerült ország gazdasági csődje és a lelkek kifáradása miatt nagyrészen már a fegyverletételt megelőző [AZ ÖNÁLLÓ NEMZETI HADSEREG ELTÜNÉSE] hónapokban feloszlott. Az a körülbelül 18.000 kuruc, aki fegyverét a majthényi pázsiton letette, hazaszéledt s Magyarország önálló nemzeti hadserege egy időre újból letűnt a történelem színpadáról.

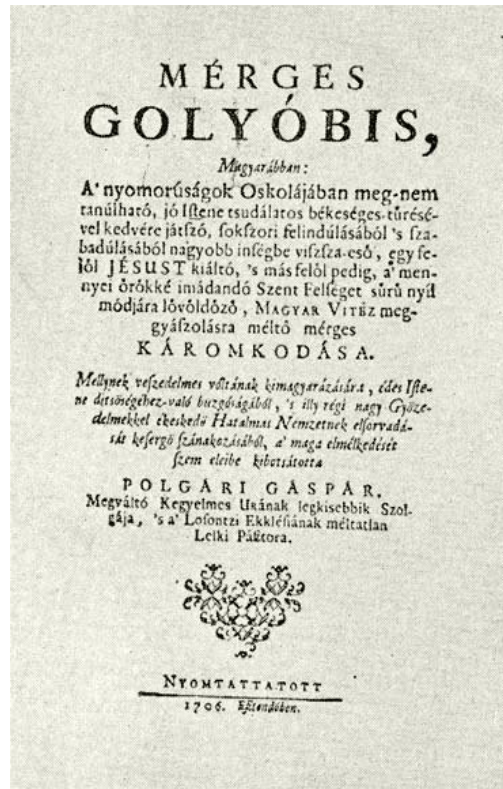
Gr. Nádasdy Ferenc tábornagy, horvát-szlavon-dalmát bán. Egykorú rézmetszet. [10]
(Történelmi Képcsarnok.)

A magyar nemzeti katonaság életének szerves továbbfejlődésében tehát újból nagy szakadás következett. A bécsi udvari haditanács a Rákóczi-felkelés keserű tapasztalatai után természetesen óvakodott attól, hogy magyar nemzeti hadsereget állítson fel. De e hadsereg szükségességét vitatni nem lehetett, hiszen már a török hódoltság harcai megmutatták, mennyire célszerű volna a monarchia keleti felének védelmét nemzeti hadseregre bízni. De minden ilyen tervezetést lehetetlenné tett egyrészt a bécsi udvar és a haditanács örökletes bizalmatlansága, másrészt pedig a rendek kiváltságaikat féltő ellenállása. 1708-ban, tehát még Rákóczi felkelése alatt, a királytól összehívott csonka országgyűlés tárgyalásain szóba került ugyan a magyarországi katonaság kérdése, de a sok tárgyalásnak csak az volt az eredménye, hogy a hadiadót az ország megkérdézése nélkül nem fogják kivetni és hogy e kérdés tárgyalására bizottságot küldenek ki. Már ekkor látni lehetett: a rendek nem fognak beleegyezni abba, hogy jobbagyaikból rendes, reguláris magyar királyi hadsereg toboroztassék, hanem mereven ragaszkodni fognak insurrectionális jogaikhoz. Pedig már a 1602-i IX. tc. megállapította az insurrectió hasznavethetlenségét. A XVIII. század első felében, ugyanakkor, amikor Európa nyugati államai már mindenütt állandó hadsereget szerveztek, Magyarország katonai jelentősége a német-római birodalom nagy hadseregében mindjobban süllyedt. A spanyol örökösödési háború küzdelmeiben, majd III. Károly török háborúiban csak néhány jobban megszervezett magyar lovasezred vett részt, a többi magyar csapat, mint militia nationalis, csak kisebb harcértékű és jelentőségű szabadsapatszámba mehetett. Bekövetkezett tehát az az ellentét, hogy az államnak is, a királynak is kellett katonája és adó a nemzet védelmére, a nemesség viszont ezt nem akarta megadni, hanem tovább is a hasznavethetetlen insurrectióhoz ragaszkodott.

Kapitány a báró Menzel-huszárezredből.
(Országos Széchenyi-Könyvtár.)

Az 1708-i országgyűlés előterjesztéseire 1709-ben leérkezett királyi válasz úgy döntött, hogy a nemesség vagy állítson ki bandériumokat, vagy fizessen adót. Ezzel a király átengedte az insurrectiót az országnak, de nyilvánvaló volt, hogy az állandó hadsereg és a Magyarországon szükséges idegen katonaság dolgában nem fog beleszólást engedni felségjogaiba. I. József halála félbeszakította a további tárgyalásokat s csak 1712 május 2-án ült össze újból a hadügyi deputatio. A bizottság ülésein azonban a következő években is nem annyira a magyar katonaság, az exercitus hungaricus megalkotásáról tanácskoztak, hanem főként az adózás módjáról, a téli kvártélyok, kaszárnyák, várak rendbehozatalával a lakosságot ért sérelmekről és az idegen parancsnokok és katonák kihágásairól. Az 1714 őszére összehívott országgyűlésen alkotott IV. törvénycikk már foglalkozott a felkelés és adózás kérdéseivel. Az 1715-i VIII. tc. azután végleg szabályozta a magyar insurrectió, az adózás és az állandó hadsereg ügyét. A törvény hangsúlya az insurrectión van: ezt továbbra is érvényben tartja, s ezzel újból hangsúlyozta a nemesi kiváltságokat, mindenképp az adómentességet. Az insurrectiót, a nemesség katonaságát csak nyílt háború esetén lehet hadbaszólítani, békelétszáma nincs. A rendek úgy vélték, hogy a szükség esetén elrendelt nemesi felkeléssel eleget tettek kötelességüknek; tőlük többet már nem lehet kívánni, jobbágyaik pedig nem bírnák el más, állandó sereg eltartásának terhét. Ezért már az előzetes tárgyalásokon és bizottsági üléseken azt kérték a királytól, hogy a katonaság ellátását ő fedezze máshonnan, legalább is részben könnyítsen az ország terhein. A hadsereg ügyét tehát a rendek elsősorban pénzügyi kérdésnek tekintették; a híres VIII. [A HADSEREG ÜGYE ÉS A RENDEK] törvénycikk címe: „De insurrectione, et contributione”, is ezt mutatja. A törvénycikk 2. szakasza elismerte ugyan, hogy Magyarországon szükség van egy „hazaiakból és külföldiekből álló rendes hadsereg”, de ezzel kapcsolatban sok kérdést elintézetlenül hagyott. Mivel ugyanis az állandó katonaság eltartásával kapcsolatban fel kellett volna vetni a nemesi adózás kérdését, az ügy hamarosan lekerült a napirendről, s a rendek megelégedtek annak a kívánságnak hangoztatásával, hogy a sereget fizesse a király „az azelőtt dícséretesen követett mód szerint”. Ilymódon a király a részben magyarországi adókból eltartott katonaság felett korlátlan rendelkezési jogot nyert, viszont a nemesség kiadta kezéből azt a lehetőséget, hogy maga állítsa fel Zrínyi Miklós, vagy Rákóczi elgondolása szerint az önálló magyar hadsereget.

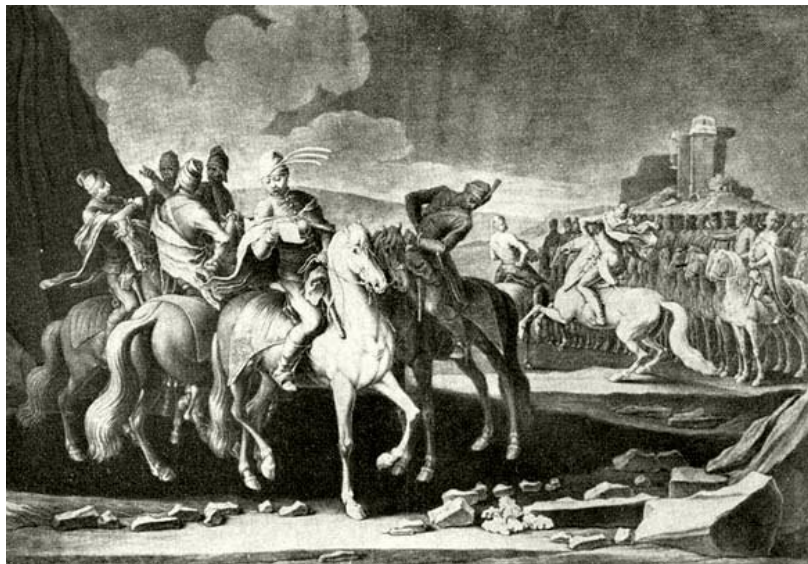
Polgári Gáspár feddőirata a katonák káromkodása ellen. 1706.^[11]
(Báró Radvánszky-Könyvtár, Radvány.)

Az országgyűlést megelőző bizottsági tárgyalások szóváltották és kívánták egy magyar haditanács felállítását is és ki akarták terjeszteni a nádor fennhatóságát minden magyarországi katonaságra. De ezt a király nem engedte. Az állandó katonaságot e törvény mindig „Őfelsége hadseregének” mondja, a rendek egyetlen joga az adómegajánlás. E törvényben szabályozták azt is, hogy új országgyűlés egybehívásáig – ha szükséges – concursusokat kell összehívni, hogy a hadiadó ügyének tárgyalása halasztást ne szenvedjen. Erre nemsokára, a 1716-ban kitört török háború előtt, szükség is lett. A concursusok útján elintézett adómegajánlás azután oda vezetett, hogy a király pénzügyi téren is független lett az országgyűléstől, mert az adót a concursusra gyakorolt nyomással az országgyűlésen kívül is fel lehetett emelni.

Magyar lovasok a XVIII. század elején. G. Ph. Rugendas rajza után.^[12]
(Történelmi Képcsarnok.)

Mindebből megállapítható az a szomorú tény, hogy a rendek nem az önálló magyar hadsereg felállításáért küzdöttek, hanem saját adómentességük épségbentartásáért. Az országnak volt tehát katonasága, ennek költségeit azonban csak egyharmadrészben vállalta saját haditerhének. A királytól viszont nem lehetett követelni azt, hogy vizontszolgálat nélkül a birodalom többi tartományainak jövedelméből magyar hadsereget tartson. Így a hadsereg független maradt Magyarországtól és az 1715. évi VIII. tc. óta törvényes alapon tisztán császári-királyi hadsereggé vált, amelynek soraiban csak néhány magyar huszár- és hajdúezred küzdött dicséretes vitézséggel. Ezek a csapattek őrizték és mentették át a magyar katonai erényeket a későbbi évszázadok magyar katonasága számára.

Huszárok a XVIII. század elején. G. Ph. Rugendas metszete. [\[13\]](#)
(Történelmi Képcsarnok.)

[MAGYAR EZREDEK A BIRODALMI HADSEREGBEN] A nemesség nem akarta, a jobbágság nem tudta eltartani az állandó magyar hadsereget, eltartotta tehát a király, de korlátlanul rendelkezett vele. Amikor pedig Bécsben 1722-ben erélyes törekvés indult meg arra, hogy a birodalmi hadsereg szellemben egyöntetűvé váljék, lehetetlenné vált annak keretén belül a magyar katonaságot s a magyar katonai kultúrát zárt egységben kifejleszteni. Pótolhatatlan veszteség volt ez, mert a török háborúkban s később Mária Terézia hadjárataiban igen sok magyar ezredes és tábornok bizonyította be hadvezéri képességét. A Nádasdyak, Pálffyak, Esterházyak, Batthyányiak, Ebergényi, Hadik, Baranyay, Ghillányi, Splényi, Vécsey, a Gyulayak a magyar hadidícsőség méltó képviselői voltak s egy magyar hadsereg hivatott vezetői lehetek volna.

Huszárok a XVIII. század elején. G. Ph. Rugendas metszete.
(Történelmi Képcsarnok.)

A német-római birodalom hadseregében a magyar nemzeti jelleg ezért nem domborodhatott ki kellően. Csak ezredenként alakulhatott ki az a hagyományos katonás szellem, mely az ezred tagjait egy nagy családdá kovácsolta össze.

Az akkor felállított magyar huszár- és hajdúezredek megtartották ugyan magyar egyenruhájukat és a belső szolgálatban a magyar nyelv használatát, de minden egyéb vonatkozásban úgy éltek, mint a nagy császári hadsereg többi ezredei.

A monarchia hadserege a XVIII. század első évtizedeiben még a Savoyai Jenő lángeszétől megteremtett és a spanyol örökösödési háborúban hatalmassá fejlesztett seregszervezés és hadvezetés maradványaiból táplálkozott. De III. Károly uralkodásának békésebb évtizedeiben egyre erősebben mutatkoztak a hanyatlás jelei. A részben katasztrófális török háborúk (1716–18, 1736–39) alatt tönkretett hadseregben valóban szomorú viszonyok uralkodtak. A sereg kezdett lerongyolódni, ideiglenes tétlenségre kárhóztatva tespedt s legfontosabb szolgálata az volt, hogy a szegény jobbágyságra kirótt hadiadót behajtsa. A békés esztendőekben ugyanis a magyar ezredek – egy-két épségben maradt várat és megerősített laktanyát nem számítva – laktáborokban, vagyis az országban szétszórva helyezték el. Csak időnként vonták össze a katonaságot az ország különböző részein, leggyakrabban Rákos közelében gyakorlótáborokba, a csapategységek begyakorlása végett; különben a magyar ezredek a falvakba szállásolták be, s azok itt élték fel természetben a hadiadót. A falvakban elhelyezett embereket és lovakat ugyanis a házigazda volt köteles az orális és equilis adagok szerint kivetett, természetbeni ellátásban részesíteni. Képzeltető, hogy egy falu bírójának milyen bonyolult tárgyalásai lehettek a katonai költségeket elszámoló vármegyei biztosokkal és a bekvártélyozott katonasággal. Hogy pedig vitás kérdésekben a fegyveres katona és a fegyvertelen paraszt közül ki húzta a rövidebbet, az nem kétséges; a katonaság túlkapásai, erőszakoskodásai, az úgynevezett excessusok napirenden voltak [HÍRES MAGYAR FŐTISZTEK] s a megyéknek állandó panaszra adtak okot. A fegyelem és szellem hanyatlásáról jellemző képet fest életleírásában Hadik András, a későbbi híres tábornagy, aki 1732-ben lépett mint kornétás (zászlós) a Dessewffy-huszárezredbe. Elkeseredett, szolgálatban megöregedett tisztikart, lerongyolt legénységet talált ott. Voltak alezredek, akik már több mint 20 éve, kapitányok, hadnagyok, akik 10–20 éve veszteltek ugyanabban a rangfokozatban. A szökések napirenden voltak s a századokat csak a legkegyetlenebb rendszabályokkal és vasfegyelemmel lehetett együtt tartani. A szökés egyébként az egész XVIII. században, még Mária Terézia legszerencsésebb háborúiban is gyógyíthatatlan betegsége volt a hadseregnek. A fegyverforgatásra képes embereket többé-kevésbé erőszakkal toborozták, rosszul élelmezték és ruházták. Hogy ilyen siralmas viszonyok között ezt a nyomasztó testi és lelki állapotban levő katonaságot mégis hadba lehetett vezetni, sőt azzal például Mária Teréziának Nagy Frigyes elleni háborújában szép győzelmeket is aratni, – annak magyarázatát az akkori hadvezetés ügyességében és a hadimesterséget élethivatásnak tekintő tisztikar önzetlen lelkesedésében találhatjuk.

Huszár. Gyermekjáték Mária Terézia korából.
(Egykor az Ernszt-gyűjteményben.)

A hadvezetés terén sok kiváló magyar főtiszt és tábornok szerzett maradandó érdemeket. A kuruc háborúk lovasportyázásaiban született meg az a különleges gyors harcmódor, amelynek fejlesztői és mesterei lettek Mária Terézia magyar huszárezredekesei és tábornokai. A fürge magyar lovasság élén nemcsak kis kötelékekben hajtottak végre kiváló haditetteket, de például Hadik, Nádasdy, Batthyány és mások hadvezetését, fővezéri állásokba is jutva, bátor, magyaros elszántság, gyors elhatározóképeség és erélyes végrehajtás jellemezte. A Khevenhüller Lajos gróf tábornok szerkesztette részletes szolgálati és gyakorlati szabályzat (1734) volt az akkori hadseregszervezés és vezetés alapja. Ennek egy kivonatos magyar fordítása, Kovács János pozsonyi matematikus tollából, továbbá sok magyar nyelvű „hadiartikulus” és egy-két ezred számára készült utasítás mind azt bizonyítja, hogy a tisztikarban és különösen a magyar tisztikarban nagyon is megvolt a hajlandóság és szakértelem ahhoz, hogy a hadvezetés részleteit elméletben is megtanulják.

A legjelentősebb ezek között gróf Károlyi Ferenc ezredes magyar gyakorlati szabályzata az édesatyjától, gróf Károlyi Sándor tábornagtól 1734-ben felállított huszárezred számára, melynek szövegében igen sok vezényszót és katonai műszót találunk a Rákóczi-felkelés kuruc szabályzataiból.

Huszárezredes Mária Terézia korából. Egykorú rézmetszet. [14]
(Történelmi Képcsarnok.)

Annak, hogy az 1715: VIII. törvénycikkkel a rendek kiadták kezükből a magyar hadsereg megalkotásának lehetőségét, természetes következménye volt az, hogy a magyar talajból kiszakadt és a nemzettel csak egy-két magyar ezred révén kapcsolatban álló birodalmi hadsereg németesítő hatása a magyar ezredek soraiban is mind erősebben érezhetővé vált. Szomorú valóság azonban az, hogy ennek lehetőségét sokszor a magyar ezredparancsnokok és felsőbb vezetők segítették elő. Amikor 1769-ben Nauendorf Károly altábornagy a haditanács megbízásából a huszárezredek harcászati szabályzatainak átdolgozását végezte, becsületes tárgyilagossággal azt javasolta, hogy ezt a regulamentumot – mivel kizárólag magyar tisztek és katonák számára készült – ne német nyelven, hanem magyarul adják ki. Ekkor a magyar tábornokok közül Hadik András – akinek pedig magyar voltát és hazafias érzését nem lehet kétségbevonni – a javaslatot elutasította. A magyar huszár- és hajdúezredek felállító magyar főurak, sőt az ezredek későbbi magyar származású ezredparancsnokai a vezetésükre bízott ezredek sokszor nem „magyar lábra”, hanem „német lábra” állították, minden kényszerítés nélkül, saját jószántukból. Ennek okát nem e főtiszteknek a magyar fajtól, a magyar nemzeti gondolattól való elszakadásában, vagy az udvar és az udvari haditanács iránti szolgalelkűségében kell keresnünk. Hadik azért tartotta szükségesnek a német nyelv elterjedését, használatát nemcsak a tisztek, hanem az altisztek körében is, hogy megértsék a birodalmi hadsereg szabályzatait és szolgálati nyelvét és mivel a német lakosságú országok területén viselt háborúkban a német nyelv tudását a szolgálat érdekében is hasznosnak tartotta. A magyar ezredparancsnokok és ezredtulajdonosok pedig főképpen azért kívánták megtartani a német vezényleti nyelvet, hogy ezzel is hangsúlyozzák a reguláris német ezredekkel való egyenrangúságukat. Ilyen viszonyok között érthető, hogy a III. Károly alatt még túlnyomórészt magyar tisztekből álló tisztikarokba a XVIII. század közepe felé mindig több és több idegen nemzetiségű tiszt vegyült, sőt lassanként külföldi ezredparancsnokok kerülnek magyar ezredek élére. Éppen Mária Terézia idejében halványodott el a hadseregben a magyar katonaság egységes magyar katonai képe, pedig a királynő uralkodása alatt a tőle nagyrabecsült és tisztelt magyar hadvezéreknek könnyű dolguk lett volna, ha a magyar hadsereg nemzeti voltának erősebb hangsúlyozását kívánják. Egy-egy országgyűlésen, mint az 1751-i [AZ INSURRECTIO SZEREPE] és 1764-i diétán, szóba került ugyan a magyarságot ért több nemzeti sérelem s a magyar katonaság ilyen természetű sok panasza, de minden nagyobb hatás nélkül.

Hadnagy a Gyulay-ezredből a XVIII. század közepén. [15]
(Történelmi Képcsarnok.)

Gróf Batthyány Károly császári és királyi hadvezér (1608–1772). Sysang 1740 körül készült rézmetszete.
(Történelmi Képcsarnok.)

A birodalmi seregben Mária Terézia trónraléptekor aránytalanul kevés volt a magyar katonaság: 52 gyalogezred közül csak háromnak, 40 lovasezredből pedig csak nyolcnak a legénysége volt magyar.

Rákóczi Hírlevél 25. megjelenés

Az 1741-i pozsonyi országgyűlésen megszavazott nemesi felkelésen felül, új ezredek számára felajánlott katonaságból Mária Terézia újabb ezredek szervezt, úgyhogy 1780-ban, a királynő halálának évében, a magyar csapatok arányszáma már kedvezőbbé vált. 88 gyalogezred, 21 gránátos zászlóalj és 52 lovasezred reguláris katonaságából már 28 gyalogezred, 3 gránátos és 19 huszárezred volt a magyar.

Báró Babocsay Pál ezredes.[16]

(Történelmi Képcsarnok.)

„Talpas”. Magyar határőrvidéki gyalogos. 1742.[17]
(Történelmi Képcsarnok.)

A magyar véderő másik alkotóeleme, az állandó katonaságtól független insurrectió, az a haderő, amelyhez a nemesség annyira ragaszkodott, Mária Terézia uralkodása alatt csak rövid és kisebb jelentőségű szerephez jutott. Az osztrák örökösödési háború első felében, az első sziléziai háborúban (1741–42), amikor Nagy Frigyes hadai Szilézia elfoglalása után a magyar határhoz közeledtek és Mária Teréziának akkor még amúgyis gyenge reguláris serege a hadszíntéren volt lekötve, a haza közvetlen védelmére szükségessé vált a régi nemzeti felkelés hadbaszólítása. Az első sziléziai háború végén a kormány szerette volna az insurrectiót továbbra is fegyverben tartani, de ez csak részben sikerült. A második sziléziai háború kezdetén a főrendek újból lelkesen felajánlották az insurrectió kiállítását, a köznemesség azonban már kevésbé lelkesedett. Ekkor készült 1745-ben Pozsonyban az a magyarnyelvű szabályzat, [INSURGENS CSAPATOK A RENDES HADSEREGBEN] mely „A nemes magyar nemzetnek hadirendtartásáról és felséges királynak s országnak védelmezésére rendeltett insurrectiójáról törvényes szokás szerint való rövid lerajzolás summája” címe viseli.

Huszártiszt felesége a táborban. [18]
(Országos Széchényi Könyvtár.)

Az insurrectio talpraállítására nem ment könnyen. Egykorú toborzó rendeletekből tudjuk azt, hogy a „szép és ketsegtető szóval” való rábeszélés nem mindig járt kellő eredménnyel, s bizony a felkelő sereg soraiba is betoborozták – éppen úgy, mint az állandó katonaság ezredeibe – a „rabokat, koborlókat, s excessivusokat”. A verbuválóknak szigorúan megparancsolták, hogy ha „valahol heverőket és koborlókat találnak, nemkülönb ha a tisztek valakit valamely nem éppen igen csekély excessusban érnek, az olyat egyébnemű büntetés helyébe katonának adják”.

A harctéren nem lehetett elkerülni azt, hogy az insurgens csapatokat a rendes hadsereg csapatai közé ne osszák be. Ez ellen ők hevesen tiltakoztak, sőt voltak esetek, amikor egy ezred a parancsnok nyíltan is ellenszegült. Ugyanaz az ezred később köpönyegeit, az úgynevezett „kaput”-okat ledobta magáról és összevagdosta a Sajóba dobta, kijelentvén, hogy „készebb magát hideggel megvétenni, és megfagyni, mint a kaputot is felvenni, mert hátul is hasogatott és azzal is németesebb”. A kaputok feletti háborgás az ezredek soraiban sokáig tartott, a felkelés leszereléséig sem szűnt meg.

Az öreg Károlyi Sándor gróf, mint az insurrectionnak egyik legtekintélyesebb itthoni szervezője, a tiszántúli ezredek számára a kaputkérdés gordiusi csomóját bölcsen úgy vágta ketté, hogy a kaputok hátsó hasítását bevarratta, „s mivelhogy az így, mentéhez hasonló, talán az ellen nem lesz annyi exceptio”.

A vezényleti nyelv kérdését sem lehetett az insurrectio ezredeinél könnyen megoldani. Az udvari haditanács és a hadrakelt seregek parancsnokai az egységes és könnyebb vezetés szempontjából ragaszkodtak a német nyelvhez. Ennek katonai fontosságát itthon is sokan elismerték. Az insurrectio felállítására körül sokat buzgólkodó Szuhányi Márton helytartótanácsos viszont természetesen a magyar nyelv mellett kardoskodott. Az ezredparancsnokok azonban inkább a német nyelv mellett foglaltak állást, amint azt Szuhányinak Károlyi Sándorhoz intézett egyik levelében olvashatjuk: „Disputáltam arrul Obersteruraimékkal, – le akarván vernem azon szándékról, de nem látnak módot benne, hogy szolgállyanak egyenlő rang mellett a német regementekkel, ha németül nem exerciroztatik a nép. Abbul bizony turris Babel lesz és semmi jó nem következhetik belőle.”

E sok nemzeti sérelem miatt elkedvetlenedett insurgens hadinép bizonyára hazaoszlott volna, ha Esterházy József gróf országbíró idejekorán közbe nem lép a királynőnél. A magyar insurgens csapatokat végül is külön magyar hadtestekké alakították, magyar tábormokok alatt és fővezérükké a nádort nevezték ki.

Hogy az insurrectio sem Mária Terézia alatt, sem pedig később nem vált be, annak okait elavult szervezetében és reguláris ellenféllel szemben használhatatlan voltában találhatjuk. Az insurgens ezredek tisztikara a katonai szolgálatot nem ismerő nemesek sorából került ki, csupán néhány idősebb főtiszt volt hivatásos katona. A máriól-holnapra összetoborzott és csak nagyon felületesen begyakorolt, silányan felfegyverzett insurgens századokat tehát a kemény harctéri szolgálatra jórészt alkalmatlan tisztvek vezették. S habár azokban a harcokban, amelyeket az insurgens alakulatok a sziléziai határ mentén vívtak, az egyéni vitézségnek sok szép példájával találkozunk, az insurgens csapatokat nehezebb harcokban használni nem lehetett. Hadik András feljegyzéseiből ismerjük azokat a nehézségeket és surlódásokat, amelyekkel az öreg Pálffy Jánosnak mint az insurrectio legfőbb irányítójának és mindazoknak a dandárparancsnokoknak küzdeni kellett, akiknek reguláris ezredekkel álló kötelékeiben ilyen laza fegyelmű és minden nagyobb támadáskor széjjelfutó insurgens csapatok állottak. E korszak a hadviselés terén sok változást, fejlődést hozott. Az ezredek, zászlóaljok, századok fegyelemben való tartása és harcászati vezetése szakembereket, hivatásos katonákat kívánt. Ezeknek a feltételeknek a tanulatlan és bár sokszor lelkes és jószándékú, de komoly harcokra, fárasztó és fegyelmet kívánó hadműveletekre alkalmatlan felkelőezredek megfelelni nem voltak képesek. Ez az oka annak, hogy Mária Terézia háborúiban a nemesi felkelés csak az első évek hadműveleteiben szerepelt s annak hadbahívására újból csak a napoleoni háborúk alatt került sor.

Hadseregszervezés szempontjából a XVIII. század magyar katonaságában a nagy birodalmi hadsereg szervezésének keretén belül lényeges fejlődést állapíthatunk meg. A Rákóczi-felkelés alatt a császári sereg győzelmeit módszeres hadvezetésének köszönhette. Nagy csatákra szabályszerűen felvonult, a harcot rövid ágyúzás után a gyalogság zárt rendekben való előnyomulásával kezdte és a szárnyakon elhelyezett lovasság bekanyarodásával végezte. Rákóczi hadinépe a felkelésnek mind a hat nagy csatáját elvesztette, mert a nyugati, módszeres hadviselési eljárással szemben a kurucok rendszertelen, keleti irreguláris hadakozása hatástalan maradt. De mindenütt győztek, ahol kisebb kötelékekben éppen gyors mozgékonyaságukkal és vakmerő nekilovaglásukkal zavarba tudtak hozni egy-egy nehézkesen mozgó, vagy táborozó császári harcosportot (rajtaütések, táborok, raktárak megrohanása, erőszakos felderítések stb.).

III. Károly háborúiban (1716–1718) és 1736–1739) a délmagyarországi török harctér sajátosságaihoz kellett a harcmódnak igazodnia. [MAGYAR HUSZÁROK ÉS HAJDUK] E harcokban Pálffy János, Nádasdy Ferenc, Ebergényi László tábormokok mint a magyar lovasság vezérei lovasrohamaikkal lényegesen hozzájárultak sok győzelem kivívásához.

Mária Terézia örökösödési háborúiban, főleg pedig azok második időszakában, a hétéves háborúban (1756–1763) a hadvezetés kezdett hadművészetté fejlődni. A gyalogság zárt rendben vonult fel négyes sorokban és megkezdte sortüzelését a közeledő ellenség felé. A tűzharc nem sokáig tartott, azután következett a kézitusza karddal, szuronnyal. Az ágyúkat vagy a harcvonalak szárnyain, vagy az ezredek között állították fel. A csatákat rendszeren lovasság döntötte el. A lovasság századonként három sorban állott fel, ügetésben közeledett az ellenség felé, tőle 20–30 lépésnyire kilötte pisztolyait, azután kivont karddal vágatott az ellenség sorai közé. Nagyobb seregtesteket még tömegekben állították fel, több harcvonalban. De Mária Terézia utolsó háborúiban és II. József idején a tömegekben való harcolás a fegyverek tökéletesedésével párhuzamosan alakult át vonalakban való harcolássá.

Menzel Dániel huszárezredes. G. Bodenehr metszete. [19]
(Történelmi Képcsarnok.)

Rákóczi Hírlevél 25. megjelenés

A magyar huszár- és hajdúezredek e század minden hadműveletéből derekasan kivették részüket. A magyar huszárság ekkor újra kifejlesztette a könnyű lovasság jellegzetes harcmodorát. A magyar hajdúk pedig egyképpen kiváltak nemcsak nagy csatákban, hanem várak, erődök megrohanásában is. Magyarország területén a várak a török háború befejezése óta minden jelentőségüket elvesztették, a bécsi kormány részben lebontatta, részben pedig kaszárnyákká alakította át őket. De az örökösödési háború német, belga, olasz hadszínterein a várak, mint a hadműveletek bázispontjai, továbbra is nagy szerepet játszottak. [A HUSZÁRSÁG FÉNYKORA] Schweidnitz, Habelschwerdt, Weissenburg falai alatt magyar huszárok és hajdúk katonai erényeiknek éppen olyan tanúbizonyságát nyújtották, mint a Hohenfriedelberg, Soor, Hochkirch, Kolin, Leuthen helységek mellett vívott nagy csatákban. Hadik András portyázó menete Berlinbe 1757 október közepén, Nádasdy Ferenc hadműveletei a Rajna mellett, a kolini, leutheni csatákban, Schweidnitz ostrománál, Batthyány Károly hadműveletei a németalföldi harctéren a magyar hadvezérek stratégiai éles pillantását és ügyes hadvezetési készségét bizonyítják. A magyaros hadviselést annyira jellemző gyors elhatározással, vakmerő bátorsággal és erélyes céltudatossággal vezették ezeket a hadműveleteket.

Emléklap a magyar lovasságra 1789-ből. [20]

(Történelmi Képcsarnok.)

Gróf Hadik András tábornagy, a legfelsőbb haditanács elnöke.

(Történelmi Képcsarnok.)

A XVIII. század különleges magyar katonai kultúrája a magyar huszárságban nyilatkozott meg a legjellegzetesebben. A magyar katonának, különösen pedig a magyar huszárnak abban az időben már nagy volt a tekintélye. Mária Terézia és Nagy Frigyes háborúi alatt kezdődött a magyar huszárság fénykora; ekkor lett mintaképe és tanítómestere majdnem valamennyi külföldi állam könnyű lovasságának. Nemcsak Nagy Frigyes sietett utánozni legvitézesebb és legkeményebb ellenfelének ezt a különleges fegyvernemét. A franciáknál már előbb alakultak – Rákóczi odabujdosott tisztjei segítségével – huszárezredek, teljesen magyar mintára. A többi európai államokban is Mária Terézia idejében jutnak érvényre azok a könnyű lovascsapatok, amelyek nemcsak a magyar huszár harcmódorát, hanem katonai kultúráját és egyenruháját is átvették és arra ma is büszkék.

A magyar katonaság a XVIII. században, – mivel egyetemességében nem élhetett önálló nemzeti életet – sajnos, nem vette ki részét olyan mértékben a XVIII. század magyar műveltségének fejlődéséből, mint arra hivatva és képes lett volna. De az is tagadhatatlan, hogy a nagy birodalmi hadsereg keretén belül, ahol erre alkalma nyílt, megőrizte, kifejlesztette jellegzetes magyar katonai szokásait, különleges kultúráját. Ennek talajában gyökerezett az a magyar virtus, amely a napoleoni háborúk magyar katonájának később is hírt, nevet, becsületet szerzett.

<http://mek.oszk.hu/09100/09175/html/62.html>

Mikes Kelemen posztumusz Rodostó díszpolgára lett

Mikes Kelemen (1690-1761) író, műfordítót posztumusz Rodostó, a mai Tekirdag díszpolgárává avatták.

Az erről szóló határozatot a 48. Nemzetközi Cseresznye Fesztivál keretében a Magyar napon, pénteken adják át a város vezetői törökországi magyar diplomataknak a Rákóczi Emlékház és Múzeumban. Erdogan Erken, rodostói tiszteletbeli magyar konzul arról tájékoztatta az MTI-t, hogy a Magyar nap 10. évfordulója alkalmából a Török Posta (PTT) díszborítékot bocsát ki emlékbélyeggel, első napi bélyegzéssel. "Bemutatjuk Serif Baysalan Tekirdagban élő újságíró Yarapsan Camuru című kötetét, amelyben a szerző a város határában található iszapfürdő történetét dolgozza fel. Ott remélt ugyanis gyógyulást köszvényére 1700-ban a török menedékjogot kapott Thököly Imre, Erdély és Felső-Magyarország fejedelme, majd később az emigráció éveiben ott kúrálta magát mostohafia, II. Rákóczi Ferenc és a vele bujdosó magyarok" - foglalta össze.

A tiszteletbeli konzul felkérésére Tasnádi Edit turkológus, műfordító, a Magyar-Török Baráti Társaság főtitkára előadást tart Rodostó szerepe a magyar-török kulturális és történelmi kapcsolatokban címmel. Bemutatják a budapesti Magyar-Török Baráti Társaság és a Rodostói Magyar Baráti Társaság közös gondozásában megjelent Mikes Kelemen -

Rodostó magyar krónikása című török és magyar nyelvű könyvet, amelyet F. Tóth Tibor szerkesztett.

A kötet egyrészt Mikes Kelemen halálának 250. évfordulója alkalmából tavaly tartott tudományos konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatát tartalmazza, másrészt kiegészült Hóvári János történész-turkológus Nyugati magyar gondolatok Rodostóban: Mikes Kelemen (1690-1761) életútja és a korabeli magyar történelem zsákutcái, valamint Tüskés Anna művészettörténész Mikes Kelemen képzőművészeti ábrázolásai című tanulmányával. A kétnyelvű kötetet F. Tóth Tibor mutatja be.

A Magyar nap eseményei közé tartozik a Mikes Kelemen Park és Emlékhely felavatása Rodostóban. A park létesítésének lehetőségét Tekirdag polgármesteri hivatala ajánlotta fel erre a célra. Az emlékhely felavatására a városba érkezik Kiss Gábor isztambuli főkonzul, hogy beszédet mondjon és koszorút helyezzen el a Mikes Kelemen Parkban. A jubileumi nap díszvendégeit Rodostóban a nemzetközileg is elismert villányi borászok a Mikes-kötet címkéjével ellátott, palackozott vörös boraival kínálják - jegyezte meg F. Tóth Tibor.

Mikes Kelemen élete Zágoni Mikes Kelemen (Zágon, 1690 augusztusa – Rodostó, Törökország, 1761. október 2.) II. Rákóczi Ferenc íródeákja, kamarása. Mikes Pál és Torma Éva fia; atyja Thököly Imre pártján levő erdélyi úr volt, akit mint bujdosót hűtlensége miatt a havasalföldi vajda kiadott Heisternek, aki őt Fogarason 1700 körül kivégeztette. Mikes szülei reformátusok voltak, de nevelőapja, Boér Ferenc hatására már gyermekkorában a katolikus hitre tért át, amelynek élete végéig buzgó híve volt. A jezsuiták kolozsvári konviktusában tanult. 1707-ben már II. Rákóczi Ferenc „belső inasa” (apródja) lett, aki két év múlva „bejáróvá” léptette elő.

1711-ben Rákóczi csillaga lehanyatlott, és Mikes puszta szeretetből és megható hűségéből elkísérte urát bujdosása útjára. Vele volt Lengyelországban, együtt tette meg vele a tengeri utat Franciaországba, ahol 1713. január 13-ától 1717. szeptember 15-éig időztek, amikor III. Ahmed szultán meghívására Törökországba utaztak. A Párizsban töltött idő elég alkalmat nyújtott neki a francia kultúrával és irodalommal megismerkednie.

Törökország partján, Gallipoliban október 10-én kötöttek ki, s ettől fogva a szultán birodalmában várták az európai események alakulásától, a török háborútól, a francia szövetségtől, hogy mint szabadítók visszatérhessenek a hazába. Meg is jelentek a szultán drinápolyi táborában, de a háború kedvezőtlenül folyt a törökökre nézve, s az 1718 nyarán 24 évre kötött passzarovici béke meghozta nekik az első kiábrándulást. Augusztus 24-étől szeptember 21-éig Bujukderében, azután pedig Jenikőben szállott meg Rákóczi híveivel, ahonnan ellátogattak Konstantinápolyba; sátoroztak az ázsiai parton is Bekhorban. Végül 1720 tavaszán a porta Rodostót tüzte ki, a Márvány-tenger partján bujdosóink végleges szállásául, ahová április 24-én érkeztek meg.

Itt teltek el Mikes hátralevő évei, 42 esztendő, örök honvágy között. Honvágyát mi sem bizonyítja jobban minthogy leveleiben így ír honvágyáról: „Én úgy szeretem már Rodostót, hogy soha el nem felejtetem Zágont!” Anyja a 20-as évek elején mindent elkövetett, hogy kieszközölje fia hazatérését; Mikesnek csak folyamodnia kellett volna amnesztiáért, de nem akarta elhagyni az öregedő fejedelmet. Később, mikor Rákóczi már nem élt, III. Károly király halála után folyamodott az új uralkodóhoz, Mária Teréziához hazatérési engedélyért, de sikertelenül. A hontalanság eleinte tűrhetőbb volt; a kolostori rendtartás mellett is, melyet a fejedelem a magyar telepen megkövetelt, eleinte hangosabb volt az élet, míg többen voltak; némi társas életről is lehetett szó, míg asszonyok is voltak a száműzöttek közt, néhány előkelőbb bujdosó felesége.

Ekkor szövődött Mikes életének is idillikus regénye Kőszegi Zsuzsi iránt. Vonalmuk kölcsönös volt, de Bercsényiné halála után (1723) Zsuzsi Bercsényinek nyújtotta kezét, s mikor Bercsényi után özvegyen maradt, 1726-ban Lengyelországba költözött. Vele Mikes életének legderüesebb sugara tűnt el. A bujdosók is egyre gyérültek, és mikor Rákóczi 1735-ben meghalt, Mikes szeretetének a legfőbb tárgyát is elvesztette. Rákóczi József 1738. évi expedíciójában félkedvvel vett részt. Még örült is, hogy a törököknek nem sikerült benyomulnia Magyarországra, hogy a magyarok és erdélyiek nem siettek zászlójuk alá. Mikes 1739. június 5-én hagyta el Csernavodát, és Bukarestbe utazott, ahol a vajda nagy kitüntetéssel fogadta; útját Zay Zsimonddal Foksánig folytatta; szeptember 4-én az oroszok közeledtére visszafelé indult, és 17-én ismét Bukarestbe érkezett; itt lázzal küzdve sínylette át a telet. Majd beleunva a Porta a bujdosókkal való tüntetésbe, visszarendelte őket Rodostóba, ahova 1740. május 26-án elindulva Zayval, június 21-én érkeztek meg.

Mikor az 1741. évi hazakéredzések nem járt sikerrel, Mikes hívő ember beletörődésével tűrte sorsát. Az unalmát könyvírással, francia vallási és szépirodalmi művek átdolgozásával üzte el. Egymásután temette el bujdosó társait, míg 1758. október 22-étől, Zay Zsigmond báró halála után egyedül maradt. E végső években (1759–61) engedélyt kapott, hogy levelet válthasson a családtagjaival, Huszár József báróval, s könyveiből is küldött haza. 1761. október 2-án Rodostóban halt meg, pestisben.

Művei Legismertebb műve a Törökországi levelek, amely egy levelekből felépített regény; két főszereplője a leveleket író rodostói száműzött (aki teljesen nem azonosítható Mikes életrajzi alakjával), valamint a teljesen fiktív címzett, a Konstantinápoly mellett lakó P.... E.... grófné.

Igen sok történelmi, kortörténeti érdekesség is van e levelekben, II. Rákóczi Ferencről, Bercsényiről, a száműzött kurucok kolóniájáról, a török diplomáciáról. A mű 207 levélből álló sorozat, az első levél 1717. október 10-én, az utolsó 1758. december 20-án kelt.

Az egybekötött 207 fiktív levél a magyar széppróza első alkotása. Mikes Törökországi leveleit II. Rákóczi Ferencnek egy Horváth István nevű szolgája őrizte, és tőle került a bécsi magyar irodalmi társaság egyik tagjához, Görög Demeterhez. Görög Demeter pedig tovább adományozta a leveleket Kultsár Istvánnak, s ő adta ki 1794-ben elsőnek a P. E. grófnőhöz címzett Mikes-féle leveleket. Kultsár örököseitől Toldy Ferenc vásárolta meg 1858-ban. Bartakovics Béla érsek 1867-ben „szerezte” meg az eladósodott Toldy Ferentől a bujdosó székely leveleit, a főpap pedig az egri főegyházmegyei könyvtárra hagyta.

<http://richpoi.com/cikkek/kultura>

A rákóczifalvai Kuruc Hagományőrző Egyesület célul tűzte ki Rákóczifalva nevéhez és történelmi hagyományaihoz szorosan kapcsolódó Kuruc Múzeum létrehozását. A kezdeményezéssel

a kuruc kor hagyományait és Rákóczifalva helytörténetét

elevenítik fel korabeli és korhű tárgyi eszközök, dokumentumok bemutatásával. A munkálatok e tárgyak felkutatásával, gyűjtésével és rendszerezésével kezdődnek.

Az egyesület tagjai kérik azok segítségét, kiknek módjukban áll a cél megvalósításában együttműködni, s akik fontosnak tartják a magyar hagyományok ápolását, s az utókor számára történő megőrzését.

A honlapon a munkálatokról folyamatosan beszámolunk.

Honlap: <http://web.t-online.hu/kurucok>

Rákóczira emlékeztek

2012-03-26

II. Rákóczi Ferenc születésének 336. évfordulójára emlékeztek a Vay Ádám Múzeumban. Rákóczi a szabadságharc kezdetén ment Vajára, hogy Vay Lászlóval tanácskozzon. Második látogatása már a szabadságharc hanyatlásához köthető, 1711-ben Pálffy Jánossal, a labanc hadak fővezérével találkozott, mielőtt végleg elhagyta az országot. A vajai rendezvényen idén nem csak a fejedelemre, hanem a helyi múzeum alapítójára is emlékeztek.

A Rákóczi Tárogatók előadásával kezdték idén is a vajai megemlékezést a fejedelem születésének évfordulóján.

Az elmúlt évtizedekben a vajaiak arra fektettek nagy hangsúlyt, hogy településüket mindenki a Rákóczi-kultusz fővárosaként emlegesse.

Dr. Báthori Gábor - muzeológus

Rákóczinak 336. születési évfordulóját ünnepeljük itt, közösen Vaján. Azt hiszem, hogy ennél méltóbb hely a megyében nem is lehetséges, hiszen ez az igazi ősi Rákóczi, kuruc emlékeket őrző kastély és település.

A múzeum előkertjében tavaly emlékművet állítottak a majtényi zászlóletétel 300. évfordulójára.

Kovács Sándor - alelnök, Sz-Sz-B Megyei Közgyűlés

Vaja, mint kulturális központ is megjelenik itt, a tavaly átadott emlékművel, hiszen akkor még kellett aukciót is szervezni, hogy összegyűjtsük rá a pénzt. Akkor a megyei önkormányzat nem volt elég forrással elengedve ahhoz, hogy ezt megcsinálhassa, sikerült társadalmi összefogással akkor ezt megcsinálnunk.

A vajai megemlékezésen idén azonban nemcsak II. Rákóczi Ferencre emlékeztek, hanem Molnár Mátyásra, a Vay Ádám Múzeum alapítójára is. Molnár Sándor, az intézmény jelenlegi igazgatója szakmai elődjére, édesapjára emlékezhetett.

Molnár Sándor - igazgató, Vay Ádám Múzeum

Hogyha 1960-62 között nem újul meg a vajai ősi fészke és 1964-ben Köpeczi Béla nem nyithatta volna meg a kuruc Vay Ádám Múzeumot, az Alföld egyetlen reneszánszkori kastélyában, akkor ma nem lennénk itt. Tehát alapvető érdeke volt mindenkinek, hogy odafigyeljünk erre az évfordulóra, bár ez egy szomorú esemény, hiszen édesapám halálának 30. évfordulóján emlékezünk az ő életútjára.

A tiszteletadás virágait a település és a megye képviselői katonai tiszteletadás mellett helyezhették el Rákóczi fejedelem szobránál, majd Gonda Zoltán festőművész kiállítását tekinthették meg az érdeklődők a Vay Ádám Múzeumban.

Dér Vivien

www.nyiregyhaza.hu/

A Rákóczi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

Fogadják jó szívvel, olvassák szeretettel!

<http://rakoczihirlevel.freewb.hu/>

A Rákóczi Hírlevelet terjeszti a Kárpáti Harsona

<http://www.karpatiharsona.info>